

LEJLA GAZIĆ

JEDNA NEOBJAVLJENA PJESMA MEHMEDA REŠIDA

Mehmed Rešid spada u onaj nemali broj naših pjesnika koji su stvarali na orijentalnim jezicima, a o čijem životu ima veoma malo podataka. Prvi put ga srećemo kod M. Handžića¹ u popisu pjesnika koji su pisali na turskom jeziku, a kasnije i u njegovom radu u kome je objavio pjesme napisane povodom katastrofe koja je zadesila Sarajevo prilikom provale Eugena Savojskog, 1697. godine. Među tim pjesmama nalazi se i jedna pjesma Mehmeda Rešida o ovom događaju. Uz ovu pjesmu Handžić je donio i kraću biografiju ovog pjesnika.² Nešto više podataka o Mehmedu Rešidu dao je Š. Sikirić u radu u kome je objavio fragmente iz divana njegovih pjesama.³ Najnovije podatke o ovom pjesniku dao je H. Šabanović.⁴

O životu ovog pjesnika ne može se mnogo reći, ali se na osnovu njegovih pjesama može zaključiti da je rođen u Sarajevu sredinom XVII stoljeća. Njegovo dobro poznavanje arapskog, turskog i perzijskog jezika ukazuje na mogućnost da se školovao u Istanbulu, iako nije nimalo isključeno da je tako visoko obrazovanje mogao steći i u Sarajevu. Do 1697. godine o njemu nema nikakvih podataka. Iz njegovih stihova se jedino vidi da je bio bogat, ali da su mu kuća i sav imetak propali prilikom provale Eugena Savojskog u Sarajevo, 24. oktobra 1697. Dvije godine kasnije, Mehmed Rešid se nalazio u Istanbulu, gdje je tražio službu. Tako je postao *mulāzim* (pripravnik) kod šejhul-islama Fejzullah-efendije. Uskoro poslije toga, 1701. godine, pjesnik se vratio u Bosnu. Te godine napisao je natpis na česmi, koju je tadašnji bosanski valija Halil-paša sagradio u Travniku. Godinu dana kasnije, Mehmed Rešid je spjevao

¹ Mehmed Handžić, *Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana*, Sarajevo, 1933, str. 56.

² Mehmed Handžić, »Sarajevo u turskoj pjesmi«, *Glasnik Islamske vjerske zajednice*, XI, 10, 1943, str. 235—243.

³ Šaćir Sikirić, »Divan Mehmed Rešida«, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, VI—VII, 1958, str. 55—76.

⁴ Dr Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Svjetlost, Sarajevo, 1973, str. 423—429.

dobrodošlicu sa kronogramom novom valiji Sejfullah-paši. Poslije te, 1702. godine, o njemu nema podataka, tako da se ne zna kada je umro.

Ovdje treba napomenuti da ime ovog pjesnika nalazimo u dva oblika. Dok ga u rukopisu *Divana* srećemo kao Mehmed Rešida, u Kadićevoj *Hronici* nalazimo ga kao Mehmed Rušdija. Činjenica da se u istim pjesmama ime ovog pjesnika pojavljuje negdje kao Rešid, a negdje kao Rušdi ukazuje na to da je riječ o jednoj ličnosti pjesnika i isključuje mogućnost da su u pitanju dva pjesnika.

U rukopisu *Hronike* Muhameda Enveri Kadića u Orijentalnom institutu u Sarajevu (br. 4702, sv. IV, str. 272—275) nalazi se jedna pjesma ovog pjesnika koja nema naslova u pravom smislu te riječi, iznad nje samo stoji *Kezā Ruṣḍī efendinin guftesidir*. Ista pjesma nalazi se u rukopisu *Divana* Mehmeda Rešida u Gazi Husrevbegovoj biblioteci (br. I-3384, fo 21a—22b) pod naslovom *Sarāy Bosnanin ihrāk(i) hakkında denilmiştir*. Ona je svojim sadržajem vezana za pjesmu, koju je Mehmed Rešid napisao povodom katastrofe Sarajeva. Pjesnik u njoj iznosi svoja razmišljanja o životu i njegovoj nestalnosti i prolaznosti, da bi u posljednja četiri stiha nagovijestio tragične događaje koji su se dogodili u Bosni. Pjesma o Sarajevu u *Divanu* nosi naslov *Şehri Sarāy hakkındađir*, dok joj je u *Hronici* naslov *Bosna Sarāy beldesinin vaf ve medhini mutezammin belde-i mezbūreyi Mehmed Ruṣḍī efendinin tanzim ettiği kasidedir*.

Pjesma Mehmeda Rešida o Sarajevu objavljena je u radu *Sarajevo u turskoj pjesmi*, a pjesma koja govori o nestalnosti i prolaznosti svega i čiji tekst i prevod ovdje izdajemo do sada nije objavljivana.

Pjesma je napisana jednom od varijanata metra *remel* sa stopama *fā'ilātun fā'ilātun fā'ilun* (—U— ——U— ——U—). Očigledno dobar poznavalac principa arapske poezije, posebno metrike, autor je, vrlo znalački, i ne ugrožavajući smisao stiha, skraćivao neke oblike riječi, vješto se služio inverzijom i sa dobrim uspjehom često, čak vrlo često, koristio se arapskom leksikom, što je bilo u to doba ne samo dozvoljeno nego i manir koji je doprinio kako dokazivanju vlastite erudicije, tako i pjesničkom ugledu samog autora. Zbog svega toga njegovi stihovi nisu izvještačeni, oni su sačuvali svoju ljepotu i istovremeno pokazali široke mogućnosti i doseg pjesničkog izražavanja Mehmeda Rešida.

Tekst pjesme koji se ovdje objavljuje uzet je iz rukopisa Kadićeve *Hronike*, koji se nalazi u Orijentalnom institutu.⁵ Tekst je pisan čitko i, uglavnom, korektno, metrički tačno, sa malo grešaka. Kako se ovaj prepis mjestimično razlikuje od prepisa rukopisa *Divana* Mehmeda Rešida iz Gazi Husrevbegove biblioteke, u bilješcima će se ukazati na razlike između ova dva prepisa.

⁵ Pošto je riječ o kopiji rukopisa izvedenoj u boji, nije bilo moguće

donijeti faksimile pjesme, pa se zbog toga prišlo izdavanju prepisa turskog teksta.

Tekst pjesme glasi:

چشم عبرت‌بینه در بو انتباه⁶ ایله بو فانوس خیالی⁷ نگاه
 کورنه قدر نقش غریب عرض ایدر یکدمه صد شکل عجیب عرض ایدر
 گاهی⁸ دونوب کوستر انواع زیب ویرمه ده اطفال عقوله قریب
 کهی⁹ دونوب اظهار ایدر¹⁰ دورلورنک پیر خرد آله اولمقده دنک
 هر نقدر اولسه حکمده علمیم درک ایده مز سربنی عقل حکیم
 یعنی ستم پیشه بو زال عتیق قاتل اولاد اب ناشیفیق
 بوفلک فیض ده سافلیر نولد بغی ماهیتنی قبل یقین
 جوی بلاده دونوب اول آسیا صاحمه ده دهره قطرات بلا
 فیض نخوس اوزره هب اولوب زخل¹¹ ایتمش عمرنه مبارک عمل
 درهم انواری دوکوب مشتری عمرجهانی کتوردی¹² مشنری
 ظالمیل¹³ بهرام حرامی اثر ایلدی کوری نیجه بهرامه پیر
 مهرکه اول آبد ده دهر در حشمه سینک ابی صاری زهر در
 زهره که قانون¹⁴ ایله دوزسه کار دهره اولور مایه دردهزار
 احرف ارواحی دسیر فلک نسجه اجسامدن اینتکده حاک
 ماه نوی اولدی کمان قضا آتمه ده دنیا به سهام جفا
 آینه بدره کیم اینتسه نظر انده اولور مصر شکل کدر
 حاصلی دنیا به نجوم فلک عین قضا در هیپسی بیک بیک
 اولکه دینور که صمان اوغریسی دپنسه سزا نامه حان اوغریسی
 تا ازلی بوبله در اطوار چیخ راست دکل کچ کلور ادوار چیخ

پیر فلک صاحب تلویندر
 قادر دکلدر نته کبیم روزگار
 شمیدی که بر صورتی ایجاد اید¹⁵
 ایتسه دمی چند جهانی نهار
 صبحک اچوب قلبنی خندان ایدر
 دهری ایدر گاه کوچ نو عروس
 عالم اگوانده بودر اقتضا
 عالمک احوالی بخولده در
 عبرت ایله کیمینه¹⁶ ایتسه نظر
 اومیان ذاتی نه در نوبهار
 کولدرر انی ایکی اوچ کون نسیم
 طول حیاتنه فیلان اعتماد
 اولکه تجربه فرخناکدر¹⁷
 پایه علیایه تکبرنه در
 علم و تزهدله بولوب اشتهار
 خلقه¹⁹ اولوب هب اکا²⁰ خیر سوزی
 علم غرا زبیل اکا حصه در
 حسنه نازنده اولان تازه کان
 دولتته کیمکه ادوب استناد
 صانمک انی مالک تمکیندر
 بر حرکتده اوله مز برقرار
 در عقب د و نوب انی¹⁵ افساد ایدر
 آنی علی الفور ایدر لیل ناز
 بغزینی فی الحال یسه فان ایدر
 گاه قبلور مثل عجوز عبوس
 هر متکون بولور ایمش فنا
 حمله اشیا سی تبدلده در
 انده کورور عاقبتدن اثر
 تازه بهارک نقدر عمری وار
 صکره دوکوب طرغنه ایلرعدیم
 نوح نبی عمرین ایدک آکه یاد
 نصی آنک و فعه ضحاکدر
 خلق خدایه بو تجبرنه در
 جمع مرید ایله ایدن افتخار¹⁸
 حمله محافله مقدم اوزی
 آکسون انی اکا یرار قضا در
 پند یترانلره وقت حران
 عاقبتک²¹ ایلهدی هیچ یاد

سدر اکا حصه ملوک سلف
 مسند ایکن انلره تحت برین
 هب داغیلوب شکر هملکتلی
 هب اوزیلوب سلسله پیشداد
 نوکیاسینلی²² بو عالمک
 باشلی اکلله چون ایرش²³ ایکن
 دولت ایله دهشت قوروب سایه
 آل امیه که اولوب جاهه ربط
 باشلرینه طبراق اولوب کتدی
 دولت علیا که در بردوام
 حسنائی عالمه نشر ایلیه²⁴
 آکه حقیقتده ایرشز مہات
 آب کبی آفچه دکل پایدار
 باد موادر همه مال جهان
 اولکه اولوب کثرت ملکه فخور
 چشم یقیننده ایدوب جا عما
 عقل ضعیفله²⁷ او حق ناسناس
 واقعه بوسنه بیخوش دیکسون
 دوکدی یرہ انلری با
 اولدی قہونک یری تحت زمین
 اولدی نکون رأیت دولتلی
 ایند کذر دملری مانند باد
 یعی او شاهان بتی آدمک
 یرده یانور جملہ سی عزیزان بدن
 لیک قازیق قاقدی ساسانیان
 ایلدیلمدکی تغلبہ ضبط
 خار صفت بتدیلمر و بتدیلمر
 کیم چیقارہ خیر ایله دنیاده نام
 کندینی مدوح جہات ایلیه
 نامنه خیرات و یرمشدر حیات²⁵
 الدن آقر صانہ قالور برقرار
 الہ طوتلسو منہی شمال جهان
 مالبلہ اثقالیلہ²⁶ ایلمر سرور
 کورمیہ ہر چیزده رنک فنا
 ہستی دہری ایڈہ داغم قیاس
 آہ قیلوبا حسرت ایله ابکلہ سون

(Prevod:)

Ovo je upozorenje za čudesno oko živo
Gledaj, to je svjetionik satkan čudno, neshvatljivo.

Pogledaj koliko čari neobičnih pokazuje,
U svakome dahu s bezbroj ljepota se dokazuje.

Onda kada pokreće se tad ljepota bezbroj sije,
Zavarava, začuđava čak i one najbistrije.

Onda kada pokreće se, pokazuje bezbroj boja,
Pa iskusni starci brišu začuđena čela svoja.

5 Ma koliko da je kadar da pronikne u bit stvari,
Nema uma ni mudraca da osjete sve mu čari.

Sličan onom starom Zalu²⁸ što nepravda zanat mu je
On je otac bez milosti koji svoju djecu truje.

⁶ Ovaj polustih u rukopisu *Divana* glasi: چشم عبر نیکه دیر انبیاہ

⁷ U rukopisu *Divana* خیال

⁸ U rukopisu *Divana* کاه

⁹ U rukopisu *Divana* کہ

¹⁰ U rukopisu *Divana* قلور

¹¹ U oba rukopisa pogrešno, treba زحل

¹² U rukopisu *Divana* کتوری

¹³ U rukopisu *Divana* ظلمہ

¹⁴ U rukopisu *Divana* قانونی

¹⁵ U rukopisu *Divana* ائی دنوب

¹⁶ U rukopisu *Divana* نہیہ

¹⁷ U oba rukopisa pogrešno, treba فرحناک

¹⁸ U rukopisu *Divana* pogrešno افتحار

¹⁹ U oba rukopisa pogrešno, treba حلقہ

²⁰ U rukopisu *Divana* انا

²¹ Treba عاقبتین kako je u rukopisu *Divana*.

²² U oba rukopisa pogrešno, treba کیانیلری

²³ U rukopisu *Divana* ova riječ je ispuštena.

²⁴ Ovaj polustih u rukopisu *Divana* glasi: عالمہ نسر حسناٹ ایلیمہ

²⁵ U rukopisu *Divana* ویردمش

²⁶ U rukopisu *Divana* ماهہ اثقامہ

²⁷ U oba rukopisa pogrešno, treba ضعیفہ

²⁸ Zāl je stari perzijski junak, otac Rustema, jednog od najpoznatijih perzijskih junaka. On je u pjesmi okarakterisan kao nepravedan i nemilosrdan, ali te karakteristike ne nalazimo u *Qāmūs-u-l a'lām* (sv. IV, str. 2406).

Usud, čak, i najgorima blagodati svoje daje.
Možeš li da shvatiš sada šta suština njegova je?

Mlin koji se tamo vrti pun je bola i nesreće,
Na svijet sipa kapi svoje, ali nikad kapi sreće.

Kad on svoje kapi prospe, sve na svijetu Saturn biva,
U životu nikad više blagoslova ne dobiva.

- 10 Kupac svoje blago daje, dukate svijetle nosi,
A Jupiter s ovog svijeta i život mu go odnosi.

Kao Behram²⁹ razbojnik je, što nasilje uvijek čini.
I mnogima Behramima groblje kućom on učini.

Sunce ovom našem svijetu i vodu za život daje,
Ali svijetu gorki čemer ova voda njegova je.

Kad Venera sa ljepotom svojom svijet ovaj kiti,
Ovom svijetu ta ljepota za mnoga zla kvas će biti.

Pisar sudbine što slova svake duše revno piše,
Na kraju iz knjige tijela svaku dušu on izbriše.

- 15 Mjesec mlađak postao je i sam kao luk sudbine,
Pa na ovaj svijet baca strelice pune gorčine.

Na zrcalo mjesečevo ko god baci pogled samo,
Ništa drugo, osim tuge ne može vidjeti tamo.

I, ukratko, zvijezde s neba predstavljaju, neka zna se,
Oči sudbe — sve zajedno, a i svaka sama za se.

Ono što se u narodu Mliječnim putom sada zove,
Zaslužuje s punim pravom da se Putom duše zove.

Ponašanje ovog svoda niko ne može da shvati,
Krugovi mu nisu pravi, nego krivi, nepoznati.

- 20 Sve što radi ovo nebo, uvijek radi naopako,
Da je ono postojano, nemoj misliti nikako!

²⁹ Behrām Čubīn, perzijski vladar koji je bio poznat po svom na-

silju i nedostojnom ponašanju (*Qā-mūsu-l a'lām*, sv. II, str. 1417).

Vjetar nije poput snijega, niti može biti ikad,
Postojanost i čvrstina — to mu svojstva nisu nikad.

Sad se ponaša ovako, daje jednu sliku stvari,
Odmah zatim drugačije, pa tu sliku mijenja, kvari.

Nekoliko trenutaka ovom svijetu dan otvara,
A odmah ga iza toga u tamu i noć pretvara.

Srce ranog praskozorja smiješkom svojim sad obdari,
Ali za dva, za tri časka i prsa mu raskrvari.

25 Na ovom svijetu život čas je poput mlade mio
Da bi opet, za tili čas, namrštena baba bio.

Svijetu ovom materijalnom druge sudbe sada nema,
Sve što na njem' stvoreno je — za nestanak sve se sprema.

Prilike na ovom svijetu uvijek se izmjenjuju,
Rađanja i umiranja neprekidno se smjenjuju.

Sa pogledom punim pažnje ko god na to osvrće se,
Sa sudbine tragom uvijek na tom putu susreće se.

Čovjeku što nade nema i proljeće samo šta je?
Koliko će da behara procvjetalog život traje?

30 Svježi povjetarac njega dva-tri dana zasmijava,
Pa ga onda on otkine i po zemlji uništava.

Ko se nada da će njegov život dugo potrajati,
Neka slučaj poslanika Nuha³⁰ njemu pažnju svrati.

Onaj ko se osilio što sve može čeg' se lati,
On legendu o Dahhaku³¹ neka k'o memento shvati.

Čemu da je ohol onaj što položaj visok ima?
Čemu sila nerazumna treba božjim stvorenjima?

³⁰ Nūh je prema legendi živio 950 godina (*Qāmūsu-l a'lām*, sv. VI, str. 4604).

³¹ Dahhāk je ličnost iz perzijske mitologije za koga legenda kaže da

je na svakom ramenu imao po jednu ogromnu zmiju i zbog toga bio strah i trepet za svoju okolinu (*Qāmūsu-l a'lām*, sv. IV, str. 2977).

Bogobojaznošću, znanjem onaj ko je stek'o slavu
S povećanjem sljedbenika nek ponosno diže glavu.

- 35 Jer sve što ga okružuje, njemu samo dobro želi,
A na svima skupovima poštuje se što on veli.

Sjajna zastava i bubanj — to pripada s pravom njemu.
Riječju: znajte, svega toga dostojan je on po svemu.

Mladi ljudi koji misle da baš od njih ljepših nema,
nek gledaju na prirodu kada se u jesen sprema.

Oni što u svoju sreću uvijek se pouzdaju,
Da kraj svemu mora doći, nikad i ne pomišljaju.

Dovoljan su im memento i mnogi vladari davni
Što ih vjetar uništenja već davno sa zemljom spravni.

- 40 Uporište visoko im prekrasni bijaše prijesto,
Pa ipak su svi pod zemljom našli svoje vječno mjesto.

Vojske njihovih zemalja sve u zemlju propadoše
I zastave tih država zauvijek nestadoše.

Dinastije tih vladara nestale su sve u prah,
Ni posljednji trag ne osta, sve odnese vjetra dah.

Gdje su ti vladari silni što po svijetu vladali su?
Vladali su ljudskim rodnom, ali ipak nestali su.

Iako su na glavama sjajne krune svi nosili,
U zemlji sad leže goli, makar i vladari bili.

- 45 Sasanidi su vršili svud po svijetu osvajanja,
Ali nikad ne mogoše posaditi stup trajanja.

Dinastija Omajada što se slavom ponosila,
Svoju vlast i svoju slavu nasilno je pribavila.

Svi su već poumirali i zemlja su svi postali,
Rasli su svi kao korov, k'o korov su i nestali.

Velika je slava samo ona što se dobrom stiče,
Jedino se dobroćinstvom može čovjek da ističe.

Čovjek čija dobra djela po cijelom svijetu kruže
Hvaljen je sa sviju strana i svuda mu cvatu ruže.

50 Smrt ne može njemu ništa, uvijek će se spominjati,
Dobra djela što ih čini ime će mu sačuvati.

Novac teče kao voda, on dolazi i nestaje,
Zato nikad ne pomisli da taj novac vječno traje.

Sve bogatstvo ovog svijeta — sve će najzad ništa biti.
Ima li tog koji može rukom vjetar uhvatiti?

Onaj koji ponosan je što imetka mnogo ima,
Kog zbog blaga i tovara uvijek radost obuzima,

Svaki onaj kome oko spoznaje sljepoća gazi,
Pa ne može da prolaznost sviju stvari on zapazi,

55 Kome slaba pamet ne dá da istinu pravu dozna,
Da poredi šta se zbiva i suštinu toga spozna,

Taj nek sada dobro sluša šta se Bosni dogodilo,
Neka jeca, nek uzdiše zbog onoga što se zbilo.

S u m m a r y

AN UNPUBLISHED POEM BY MEHMED REŠID

Mehmed Rešid belongs to that large number of our poets who wrote in Oriental languages and about whose lives there is very little information. Although we cannot say much about the life of this poet, we can conclude on the basis of his poems that he was born in Sarajevo at the middle of the 17th century. The date of his death is not known.

He wrote a *divan* (collection of poems) from which we have here singled out one poem about transience of life and inconstancy of fate. The occasion for such thoughts the poet found in tragic events in Bosnia during the incursion of Eugene of Savoy in 1697. In his verse Mehmed Rešid showed himself to be a very good connoisseur of Arabic poetry, especially its metrics. His verses are not artificial, they have retained their beauty showing at the same time Mehmed Rešid's great capability and wide range of poetic expression.